

Esad ve Abdullah'ın Lübnan'a birlikte gerçekleştirdikleri ziyaret, Hizbullah'ın Suriye ile dengelenmek istendiği yorumlarına neden oldu. :

İnceleme

Oytun Orhan
ORSAM Ortadoğu Uzmanı
oytunorhan@orsam.org.tr

SURİYE'NİN BÖLGESEL POZİSYONU GÜÇLENİYOR: KRAL ABDULLAH VE BEŞAR ESAD'IN BEYRUT ZİYARETİ

The Regional Position of Syria is Getting Stronger: The Beirut Visit of Bashar Assad and Saudi King Abdullah

Abstract

After the President of Syria, Bashar Assad and the King Abdullah of Saudi Arabia came together in Damascus, on 30th July 2010 they paid a visit to Beirut, the capital of Lebanon. Saudi Arabia and Syria are the countries which have direct influence on Lebanon. Thus, the two leaders' visit to Beirut carries significant hints in terms of Lebanon's stability and its future. The visit might be the beginning of a new period in which Syria would establish its influence again in Lebanon. And it can enable this with the relations that it would establish with the forces except for Hezbollah. The study evaluates the visit of Assad and the King Abdullah, within the scope of this main assertion. What the visit makes sense for Lebanon, Syria and Saudi Arabia, and how this will effect the future of Lebanon are discussed.

İnceleme

Hizbullah ve İran'a karşı Lübnan'ı yeniden kontrol edebilecek tek güç olarak Suriye ön plana çıkmaktadır. Suudi Arabistan ve Suriye liderlerinin ortak Beyrut ziyaretini bu dönemin başlangıcı olarak okumak mümkündür.

Giriş

Suriye, bağımsızlığını kazandığı 1946 yılından 1970 yılına kadar daha çok bölgesel güç mücadelelerinin nesnesi konumunda bir ülke olmuştu. Bu durum komşularına nazaran ekonomik, askeri kapasitesinin zayıf, doğal kaynaklarının sınırlı ve iç bütünlüğünü tam olarak sağlayamamış olmasından kaynaklanıyordu. 1970 yılında dönemin Savunma Bakanı olan Hafız Esad, Baas Partisi içinde rakiplerini tasfiye ederek iktidarı ele geçirmişti. Suriye o tarihe kadar düzenli olarak askeri darbelerle maruz kalan istikrarsız bir ülke profili çiziyordu. Hafız Esad'ı Ortadoğu siyasetinin en önemli devlet adamlarından biri yapan, önce içerde sağladığı istikrar ve sonrasında ülkesinin gerçeklerini iyi analiz ederek bölgede o gerçeklere uygun bir rol biçmek ve uygun dış politika araçlarını kullanarak Suriye'yi bölgenin göz ardı edilemeyen bir ülkesi konumuna getirmiş olmasıydı. Esad'ın dış politikadaki başarısı küresel ve bölgesel düzeyde rakip ittifaklar arasındaki güç mücadelesinden çok iyi faydalanmasında yatmaktaydı. Değişimleri hemen kavrayan ve yeni duruma göre pozisyon alabilen bir liderdi. Değişime ayak uydurabilmek açısından bütün taraflarla ilişki kurabilmek büyük önem taşıyordu. Suriye, bağımsızlığını kazandığı tarihten itibaren ABD ve İsrail ile sorunlu ilişkileri olsa da İslam Devrimi sonrası İran'ın da olduğu gibi bu ülkeleri toptan dışlayan bir yaklaşıma sahip olmamıştı. Gerektiğinde bu ülkelerle işbirliği yapmış,¹ ya da barış görüşmeleri yürütmüştü. Arap ülkeleri ile kurduğu ilişkiler açısından da aynı durum geçerliydi. Suriye'nin İran ile 1980 yılında İran-İrak Savaşı ile başlayan ve günümüze

kadar süren bir müttefiklik ilişkisi söz konusudur. Ancak buna rağmen Suriye, Arap milliyetçi ideolojisinin de gereği olarak Körfez ülkeleri ile yakın ilişkiler kurabilmiştir. 1990 yılında Körfez Savaşı sırasında Irak'a karşı koalisyon güçleri içinde yer alması, Körfez'den uzun yıllar boyunca aldığı ekonomik yardım buna örnek verilebilir. Dolayısıyla Suriye'nin, ideolojik olmaktan çok pragmatik bir dış politika geleneğine sahip olduğu söylenebilir. Bu yaklaşım Suriye'de "açık kapı politikası" olarak da adlandırılmaktadır.²

Hafız Esad'ın 2000 yılında vefatı ve oğlu Beşar Esad'ın iktidara gelmesi ile politikaların sürdürülüp sürdürülemeyeceği konusunda şüpheler oluşmuştu. Beşar Esad henüz 34 yaşında iken başa geçmişti ve dış politika başarısının test edilmesi açısından iktidarının ilk yıllarında çok önemli krizler ile karşı karşıya kalmıştı. Suriye'ye mesafeli Bush yönetiminin 2001 yılında iktidara gelişi, 11 Eylül saldırıları ve 2003 Irak Savaşı, Suriye'nin bölgedeki konumunu olumsuz anlamda etkilemişti. En son 2005 yılında Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri'ye yönelik suikast Suriye için tarihsel, stratejik, güvenlik ve ekonomik açıdan büyük önem taşıyan Lübnan'daki askeri varlığının sona ermesine yol açmış dolayısıyla etkinliğinin zayıfladığı bir süreç başlatmıştı. O dönemde Beşar Esad konusunda şüphelerin haklı çıktığı yorumları yapıyordu.³ Suriye sadece Batı ile değil Arap ülkeleri ile de sorun yaşıyordu. Mısır ve Ürdün ile daha alt düzeyde olmakla beraber Suudi Arabistan ile ilişkiler kopma noktasına varıyordu. 2005 sonrası dönemde Suriye-Suudi Arabistan ilişkilerinin gergin oluşu üç nedene bağlıydı: Hariri suikastı, Suriye'nin İran ile olan ilişkileri, Suriye'nin

Şam yönetimi, Suriye-Hizbullah-İran ekseninde pragmatik manevralar yaparak Lübnan'a geri dönmeye hazırlanıyor.

HAMAS ve Hizbullah'a verdiği destek. Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri'nin Suudi Krallığı ile çok yakın ilişkileri bulunuyordu. Hariri suikastının arkasında Suriye olduğu inancı son derece yaygındı ve olayın ertesinde Suriye-Suudi Arabistan ilişkileri sürekli olarak geriliyordu. 2006 yılında İsrail ve Hizbullah arasındaki savaş Suriye'nin Mısır, Ürdün ve Suudi Arabistan ile sorunlarını derinleştirdi. Bu ülkeler İran etkisi nedeniyle Şii Hizbullah'a mesafeli yaklaşıyordu ve Suriye savaşta Hizbullah'ı desteklemişti. Suriye-Suudi Arabistan ilişkilerindeki gerilim, Beşar Esad'ın Suudi Kralı için "yarım akıllı" ifa-

desini kullanmasına kadar varmıştı. Kral Abdullah 2008 yılında Şam'da düzenlenen Arap Ligi Zirvesi'ni boykot etmiş ve Şam'dan büyükelçisini çekmişti.

O dönemde Suriye'nin bölgesel pozisyonu şu şekilde özetlenebilirdi: ABD sürekli olarak Suriye'yi tehdit ediyordu, Avrupa Birliği (AB) ile ortaklık antlaşması dondurulmuştu, Sünni Arap ülkeleri ile ilişkiler kopma noktasına gelmişti, İsrail'in askeri saldırılarına maruz kalıyordu ve Lübnan'daki etkinliğini İran lehine kaybetmeye başlamıştı. Suriye'nin geleneksel "açık

İnceleme

Ortadoğu’da mücadele halindeki iki kampın ana unsurları İran ve Suudi Arabistan’dır. Bu durum Lübnan için de geçerlidir. Suriye ise bu iki güç arasındaki rekabetten faydalanmaktadır. Dengelerin herhangi bir güç lehine değişmesi diğer tarafın Suriye’ye olan ihtiyacını artırmaktadır.

kapı” pozisyonu ortadan kalkmış, büyük ölçüde İran, Hizbullah ve HAMAS ile kurduğu ittifaka dayanmaya başlamıştı. Bu durum Suriye’nin dış politikasını sınırlıyor ve bölgesel rekabetten faydalanma şansını azaltıyordu.

Bu dönemde Suriye’nin izolasyonu kırmak açısından en başarılı hamlesi Türkiye ile ilişkileri geliştirmek olmuştu. Açılışın en önemli katkısı İsrail ile Türkiye arabuluculuğunda dolaylı barış görüşmelerinin başlamasıydı. Bu adım Suriye üzerindeki baskıları nispeten azaltmıştı. Suriye için dönüm noktası 2009 başında ABD’de iktidarı Barack Obama’nın devralması olmuştu. Obama’nın her şeyden önce Ortadoğu politikasındaki izleyeceği temel ilkeler Bush döneminden farklılık taşıyordu. Tek taraflılık yerine çok taraflılık ve diyalog ön plana çıkarılıyordu. Bunun yanı sıra Ortadoğu politikasının önceliği Irak’tan çekilmenin sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilmesi, İsrail-Filistin sorununda ilerleme kaydetmek ve bölgede (özellikle Lübnan’da) istikrarın korunması idi. Bu öncelikler Suriye’ye olan ihtiyacı artırdı. Alt düzeyde gerçekleşen ilk ziyaretlerin ardından ABD’nin Hariri suikastı sonrasında geri çektiği Şam büyükelçisinin yerine yeni büyükelçinin atandığı haberi basına yansıdı. Fransa’da Sarkozy’nin iktidara gelişi, yeni liderin Ortadoğu’da rol oynama arayışı ve bunu tarihsel yakınlığı bulunan Suriye üzerinden yapmaya çalışması AB-Suriye ilişkilerini de olumlu etkiledi ve taraflar arasında daha önce dondurulan ortaklık antlaşması imzalandı.⁴

Batı’nın Suriye ile ilişkilerinde yaşanan değişim Arap ülkeleri ile ilişkilerine de doğrudan olumlu yansımıştı. En önemli etki Suudi Arabistan ile ilişkilerin hızlı bir gelişim sürecine girmesi oldu. Yaklaşık dört yıllık gergin dönemin ardından

Şubat 2009’da Suudi Arabistan İstihbarat Başkanı’nın Şam’a gerçekleştirdiği ziyaret ile diplomasi trafiği başladı. Suudi Kralı’nın “iki kardeş ülke arasında işbirliği yapması” yönündeki mesajını getiren İstihbarat Başkanı’nın ziyaretini takiben, Suriye Dışişleri Bakanı Mualllem Riyad’da sıcak bir şekilde karşılandı. Suudi Dışişleri Bakanı’nın Şam gezisini iki ülke arasındaki en üst düzey ziyaret olan Esad-Kral Abdullah görüşmesi takip etti. Daha sonra Riyad’da Mısır ve Katar’ın da katılımıyla bir zirve gerçekleştirildi. Burada ele alınan konulardan biri de Lübnan konusuydu. Bu ülkede farklı siyasal hareketleri destekleyen iki güç, işbirliği yapma konusunda görüşmeler yaptı.⁵

Bütün bu gelişmelerin ardından gelinen noktada bakıldığında Suriye’nin bölgedeki pozisyonunun giderek güçlenmeye başladığı söylenebilir. Suriye lideri Beşar Esad ülkesini eski rayına oturtma yönünde başarılı adımlar atmaktadır. Bu sürecin en son ve önemli ayaklarından birini Beşar Esad ile Suudi Kralı Abdullah’ın birlikte gerçekleştirdikleri Lübnan ziyareti oluşturmaktadır. Ziyaret, Suriye’nin Lübnan’da azalmaya başlayan etkinliğinin yeniden tesis edilmesine ve dolayısıyla bölgesel pozisyonunun önümüzdeki dönemde daha da güçlenmesine neden olabilir.

Beşar Esad ve Kral Abdullah’ın Beyrut Ziyareti Ne Anlama Geliyor?

Suriye lideri Beşar Esad ve Suudi Arabistan Kralı Abdullah, Şam’da bir araya geldikten sonra 30 Temmuz 2010 tarihinde Lübnan’ın başkenti Beyrut’a tarihi bir ziyaret düzenlemiştir. Burada Lübnan Cumhurbaşkanı Mişel Süleyman ile bir araya gelerek üçlü zirve gerçekleştirilmiştir. Zirvenin ardından yapılan açıklamalarda istikrara

2005 yılındaki Hariri suikastinin ardından başlayan uluslararası baskı ve Lübnan'daki büyük kitle gösterileri nedeniyle Suriye bu ülkeden çekilmek zorunda kalmıştı.

vurgu yapılmış, Lübnan'daki siyasi gruplara, ülke çıkarlarını kendi çıkarlarının üstünde tutması yönünde çağrı yapılmıştır. Ortak deklarasyonda tüm tarafların diyalog yolunu benimsemesi gerektiği vurgulanmıştır. Birleşmiş Milletler Lübnan Özel Temsilcisi Michael Williams da "Arap liderlerin ziyareti Lübnan'ın geleceği ve istikrarı için büyük önem taşıyor" açıklaması ile ziyaretin önemini vurgulamıştır.⁶

İki liderin ortak Beyrut ziyaretini önemli kılan üç unsur bulunduğu söylenebilir. Birincisi Suudi Arabistan Kralı'nın 53 yıl aradan sonra ve Beşar Esad'ın da 2005 yılında Suriye askerlerini ülkeden çektikten sonra ilk kez Lübnan'a ayak basmalarıdır. Diğer unsur Suudi Arabistan ve Suriye'nin Lübnan üzerinde doğrudan etkiye sahip ülkeler olmasından kaynaklanmaktadır. İki ülke liderinin birlikte Beyrut'a gitmiş olması

Lübnan'ın istikrarı ve geleceği açısından önemli ipuçları taşımaktadır. Üçüncüsü zamanlama ile ilgilidir. Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri suikastını araştırmak için kurulan Lübnan Özel Mahkemesi ilk iddianamesini yakın zamanda açıklayacaktır. Basında çıkan haberlere göre iddianamede Hizbullah üyeleri büyük ihtimalle suikastla bağlantılı gösterilecektir. Bu durumda örgütün üst düzey üyelerinin mahkemeye ifade vermek üzere çağrılması gündeme gelecektir. Hizbullah Lideri Hasan Nasrallah böyle bir talebe kesinlikle uymayacaklarını ifade etmiştir. Dolayısıyla iddianamenin ülkede 2008 Doha Uzlaşısı'ndan bu yana devam eden istikrar ortamını bozması beklenmektedir. Ziyaret iddianamenin açıklanmasına kısa bir süre kala gerçekleşmiştir ve bu nedenle zamanlama açısından kritik öneme sahiptir.

İnceleme

Ziyaretin Lübnan Açısından Sonuçları

Suriye ve Suudi Arabistan Lübnan'daki siyasi mücadelede iki farklı kutbu temsil etmektedir. Büyük oranda Lübnanlı Sünnilerin desteklediği ve halen iktidarda bulunan 14 Mart İttifakı'nın arkasındaki en büyük mali ve siyasi destek Suudi Arabistan'dan gelmektedir. Şii Hizbullah örgütünün liderlik ettiği muhalif 8 Mart İttifakı ise İran ve Suriye tarafından desteklenmektedir. Ancak Suriye'nin konumu İran'dan farklılıklar taşımaktadır. Her şeyden önce Suriye'nin Hizbullah ile ideolojik bir ortaklığı bulunmamaktadır. Hizbullah ideolojik olarak İran'dan beslenen ve bu ülkeden destek alan ancak bunu alabilmek için Suriye'ye ihtiyaç duyan bir örgüttür. Bu açıdan Suriye-Hizbullah ittifakı stratejik olmaktan ziyade taktiksel olarak tanımlanabilir. İsrail karşıtı duruş tarafları bir araya getirmektedir. Hizbullah'ı İran'ın Lübnan'daki stratejik uzantısı olarak görmek daha doğrudur. İran sadece Şii toplum ve partiler ile ilişkiye geçerken Suriye, Lübnan'da en etkin güç olduğu dönemde ülkedeki tüm dini ve mezhepsel gruplar arasından kendine yakın müttefik bulmayı başarmıştır. Bu açıdan daha pragmatik bir yaklaşıma sahip olduğu söylenebilir. Ancak Suriye askerlerinin çekilmesi sürecinde Şiiler ve bir kısım Hıristiyan grupların dışında herkesin Suriye karşıtı cepheye geçişi bu gruplarla sorun yaşamasına neden olmuştur. 2006 İsrail-Lübnan Savaşı sonrasında Suriye ve Suudi Arabistan ilişkilerinin bozulması Suriye'nin bu gruplarla arasının daha da açılmasına neden olmuştur. Yani Suriye'nin 14 Mart İttifakı ile yaşadığı sorunların dönemsel olduğu söylenebilir. Ancak netice itibarıyla son birkaç yıldır Suriye'nin Şiiler dışında kalan kesimlerle sorunlu bir ilişkisi bulunuyordu. Suudi Arabistan ve Suriye arasındaki ilişkinin de gergin oluşu Lübnan istikrarını doğrudan etkiliyordu. Lübnan'ın yaklaşık iki yıldır sakin bir dönem geçirmesinin arkasında da Suriye ve Suudi Arabistan'ın karşılıklı üst düzey ziyaretler neticesinde ilişkilerini düzeltmeleri yatmaktaydı. Dolayısıyla iki ülke liderinin Lübnan siyasetinde çatışan grupların arkasındaki en önemli ülkeler olarak birlikte Beyrut'a ziyaret düzenlenmesi Lübnan'daki tansiyonun bir süre daha düşük olacağını işaretleri olarak yorumlanabilir.

İki liderin ziyareti Lübnan'da yeni bir dönemin başlayabileceğinin işareti olarak da değerlendirilebilir. Bu yeni dönem güç dengelerinin değişmesi, yeni ittifakların kurulması ve en nihayetinde Suriye'nin Lübnan'da etkinliğini yeniden tesis etmesi ile sonuçlanabilir.

1976 yılında ABD ve İsrail, Suriye'nin Lübnan'a askerlerini sokmasına onay vermiş ve Lübnan üzerindeki vesayetini tanımıştır.⁷ Bundaki en önemli faktör Lübnan'da istikrarı sağlayacak tek gücün Suriye olması idi. O dönemde Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) Lübnan'ın en önemli askeri gücü konumuna gelmişti ve İsrail'in güvenliğini tehdit ediyordu. Lübnan, "FKÖ tehdidi"ne karşı 2000'li yılların ortalarına kadar sürecek olan Suriye vesayetine teslim edilmişti. ABD, İsrail ve bazı Arap ülkeleri açısından bir anlamda "kötünün iyisi" tercih edilmişti. Son yıllarda Lübnan'da ortaya çıkan durum, farklılıklar taşımakla beraber, 1970'lere benzer bir denge oluşturmaktadır. Güney Lübnan tamamen Hizbullah örgütünün etkinlik alanına girmiştir. 2006 İsrail-Lübnan Savaşı'ndan sonra İsrail sınırına Birleşmiş Milletler Uluslararası Barış Gücü (UNIFIL) yerleştirilmiş olsa da bölgede halen gerçek gücün Hizbullah olduğu bilinmektedir. Örgüt savaş sırasında askeri kapasite anlamında zarar görmüş ancak İran ve Suriye'nin desteği ile kısa sürede toparlanmıştır. Hizbullah İsrail'e oluşturduğu tehdidin yanı sıra Lübnan'ın "sahipliği" noktasında da önemli bir güce eriştiğini söylemek mümkündür. Hizbullah ve liderlik ettiği 8 Mart İttifakı iktidarda değildir. Ancak Hizbullah'ın etkinliği siyasi yapıdaki temsilinden bağımsız olarak sokaktaki gücüne dayanmaktadır. Hizbullah gerektiğinde sahip olduğu askeri üstünlük vasıtasıyla gerçek gücün kim olduğunu göstermektedir. Bu açıdan 7 Mayıs 2008 olayları bir dönüm noktasıdır. Hizbullah Lideri Nasrallah tarafından "kutsal bir gün"⁸ olarak tanımlanan bu tarihte Hizbullah Beyrut'u işgal etmiş ve hükümeti kendi isteği yönünde karar almaya zorlamıştır. Dolayısıyla Lübnan giderek daha fazla Hizbullah kontrolüne geçen bir ülke konumundadır. Bu etkinliği ABD ve İsrail açısından kabul edilemez kılan unsur sadece örgütün ABD ve İsrail karşıtı duruşundan

Suudi Arabistan'ın Lübnanlı Sünniler üzerinde büyük bir nüfusu var. Hariri Ailesi, Suudi Krallığına oldukça yakın.

değil arkasındaki esas gücün İran olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Lübnan'ın yeniden "Suriye vesayetine" teslim edilebilir bir ülke olarak öne çıktığı söylenebilir.

Suriye açısından bakıldığında da Hizbullah'ın bu denli güçlenmesi kaygı vericidir. Suriye, Hizbullah konusunda birbiriyle çelişen gibi görünen ancak esasen rasyonel bir bakış açısına sahiptir. Suriye Hizbullah'ı uzun yıllardır desteklemektedir. Ancak Lübnan'ın Suriye vesayeti altında olduğu yıllarda Hizbullah sadece Güney Lübnan'da etkili, İsrail işgaline direnen bir örgüt konumundaydı. Lübnan'da güç dengeleri tamamen Suriye lehine idi. Bu açıdan Hizbul-

lah Suriye'nin İsrail'le mücadelesinde önemli bir dış politika aracı idi. Ancak 2005 yılında Suriye'nin Lübnan'daki askerlerini çekmesinin ardından dengeler Hizbullah lehine değişmeye başlamıştır. Suriye'nin bıraktığı boşluğu Lübnan ordusu yerine Hizbullah doldurmuştur. 2005 yılında İsrail'e karşı sağladığı askeri başarı örgütün gücünü artırmıştır. Bu süreçte Lübnan, Suriye'den çok Hizbullah vasıtasıyla İran'ın etkinlik alanını genişlettiği bir ülke olmuştur. Lübnan tarihi, kimliksel, stratejik ve ekonomik nedenlerle Suriye için vazgeçilmez bir ülkedir. Dolayısıyla Suriye, İran ve Hizbullah ile işbirliği içinde olsa da Lübnan'daki konumunu yeniden tesis etmek arayışındadır. Ancak İran'ın artan

İnceleme

Büyük ölçüde İran'ın uzantısı konumundaki Hizbullah'a dayalı bir Lübnan politikası Suriye açısından uzun vadede riskler yaratacaktır. Suriye'nin "karşı kamp"tan kesimler ile yakınlaşma çabalarını genel pragmatik dış politika yaklaşımının bir uzantısıdır.

etkisinden esas kaygılananların ABD ve İsrail olduğu konusunda şüphe bulunmamaktadır. Nükleer silah elde etmiş bir İran'ın Hizbullah vasıtasıyla İsrail sınırlarına dayanması kendileri açısından kabul edilemez bir durumdur. Olaya bu açıdan bakıldığında Suriye ve İsrail'in Lübnan'daki gelişmelerden farklı nedenlerle olsa da ortak kaygılar duyduğu söylenebilir. Bu da aynen 1976 yılında olduğu gibi taraflar arasında adı konmamış bir mutabakatı beraberinde getirebilir. Bu mutabakat içinde Suudi Arabistan da yer alacaktır. Zira İran'ın Şiilik temelinde Ortadoğu'da etkinliğini yaymasından kaygı duyan ülkelerin başında Suudi Arabistan gelmektedir. Hizbullah'a karşı Bütün bu nedenlerle Hizbullah ve İran'a karşı Lübnan'ı yeniden kontrol edebilecek tek güç olarak Suriye ön plana çıkmaktadır. Suudi Arabistan ve Suriye liderlerinin ortak Beyrut ziyaretini bu dönemin başlangıcı olarak okumak mümkündür.

Lübnan'ın Suudi Arabistan eliyle Suriye etkinliğine devredildiği savını destekleyen gelişmeler de yaşanmaktadır. Suriye'nin Lübnan'daki gücünü artırma süreci iç savaş yıllardakinden farklı araçlarla gerçekleşecektir. Etkinliğin tesisi siyasi gruplarla kurulan ittifaklar ile sağlanacaktır. Bu da Suudi Arabistan'ın telkini ile gerçekleşebilir. Bunun ilk işaretleri yaşanmaktadır. Hariri suikastı sonrasında kendini Suriye karşıtı olarak konumlandıran Sünni ve Dürzi gruplar Suriye ile yeniden yakınlaşmaya başlamıştır. 2009 yılı seçimlerinin ardından Lübnan Başbakanı olarak seçilen Saad Hariri yıllardır itilaf içinde olduğu Şam'ı son yıllarda toplam dört kere ziyaret etmiştir. Yine sert Suriye karşıtı duruşu ile bilinen Dürzi lider Velit Canpolat da Şam'da Beşar Esad ile bir araya gelmekte ve son yıllardaki sert Suriye karşıtı

söyleminden keskin bir dönüş sergilemektedir.⁹ Son olarak Suudi Arabistan lideri ile gerçekleşen ortak ziyaret bu savı desteklemesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu dönüşümü sadece Suudi Arabistan telkini ile açıklamak mümkün değildir. Muhtemelen bu kesimler de Mayıs 2008 olaylarından sonra ülkede istikrarı korunması ve Hizbullah'a karşı Suriye'nin ülkedeki etkinliğini artırmamasını istemiş olabilirler.

Kral Abdullah ve Esad'ın Beyrut ziyaretini Lübnan açısından önemli kılan bir diğer unsur Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri'ye yönelik suikastı araştırmak üzere kurulan Birleşmiş Milletler bünyesindeki Lübnan Özel Mahkemesi'nin yakın zaman içinde iddianamesini açıklayacak olmasıdır. Eğer son çıkan raporlar doğru ise Lübnan Özel Mahkemesi iddianamesinde Refik Hariri suikastı ile bağlantılı 9 Hizbullah üyesinin ismini verecektir. 9 üye içinden ikisinin üst düzey örgüt mensubu olduğu ifade edilmektedir.¹⁰ Bu iddianamenin yayınlanması durumunda Hizbullah yeni bir kriz ile karşı karşıya kalacaktır. İlk kriz suçlanan örgüt üyelerinin mahkemeye ifade vermeye çağrılması sırasında yaşanacaktır. Hizbullah'ın bu talebe uymayacağı şimdiden söylenebilir. Bu da örgüt üzerinde uluslararası baskı yaratacaktır. Hizbullah muhtemelen tutuklamadan çekinmemektedir. Çünkü bunun gerçekleşme olasılığı son derece düşüktür. Ancak çıkarılacak kararlar örgüt üzerinde siyasi baskı unsuru olarak hem uluslararası alanda hem de iç siyasette kullanılacaktır. Benzer bir süreci suikastın gerçekleştirilmesinden sonraki ilk yıllarda Suriye yaşamıştır. BM bünyesinde oluşturulan Refik Hariri suikastını araştırma komisyonunun raporları Suriye üzerinde baskı aracı olarak kullanılmıştı. Bundan sonraki dönemde uluslararası baskının adresi Suriye'den

Hizbullah'a doğru kayacak gibidir. Hizbullah lideri Nasrallah eğer Hizbullah suikastla bağlantılı gösterilirse "Lübnan'da işlerin kötüye gideceğini ve herkesin bunun sonuçlarına katlanacağını" ifade ederek istikrarsızlık beklentilerini artırmıştır.

Hizbullah'ın suikastla bağlantılı olduğu iddiası ilk kez 2009 Lübnan parlamento seçimi öncesinde Alman *Der Spiegel* dergisinde yer almıştı.¹¹ O dönemde seçimi etkilemeye yönelik ortaya atıldığı söylenen suçlama mahkeme iddianamesinde yer alırsa olay resmi nitelik kazanacak ve üst düzey Hizbullah üyelerinin sanık olarak mahkemeye çağırılması gündeme gelecektir. Hizbullah ise buna kesinlikle karşı çıkacağını lideri Nasrallah'ın ağzından açıkça ifade etmiştir. Böylece uluslararası toplum ile örgüt arasında yeni bir kriz baş gösterecektir. Olası krizin en önemli sonucu Lübnan'da istikrarsızlığın ortaya çıkmasıdır. Krizin iki nedene bağlı olarak ortaya çıkacağını söylemek mümkündür. Birincisi Lübnan'da iktidarda bulunan 14 Mart İttifakı'na bağlı grupların çoğunluğu suikastın sorumlularının ortaya çıkarılmasını istemekte ve Mahkeme sürecini desteklemektedir. Bu nedenle Hizbullah ile iktidar arasında yeni bir sorun alanı doğacaktır. Bu kutuplaşma, 7 Mayıs 2008 tarihinde olduğu gibi silahlı çatışma riskini beraberinde getirecektir. İkincisi Hizbullah askeri gücünü kullanarak Batı'ya "benim üzerime gelersen sonucu Lübnan'ın istikrarsızlığı olur" mesajı vermeye çalışabilir. Bu iki neden Lübnan'da Hizbullah merkezli yeni bir istikrarsızlık olasılığını artırmaktadır. Suudi Arabistan ve Suriye liderlerinin Beyrut ziyareti istikrarsızlık beklentilerinin arttığı bu dönemde tansiyonu düşürmek yönünde bir çaba olarak da yorumlanabilir.

Ziyaretin Suriye ve Suudi Arabistan Açısından Önemi

Ziyareti Suriye açısından önemli kılan ilk unsur Arap Dünyası ve Batı'ya verdiği mesajdır. Bu mesaj da "Suriye olmadan Lübnan'da istikrar sağlanamayacağını" bir kez daha göstermesidir. Suriye bölgesel mücadelede "Lübnan kartını" yeniden ve güçlü bir şekilde eline alacaktır. Bu-

nun yanı sıra, bölgenin önemli ülkesi Suudi Arabistan lideri ile Lübnan'a giderek son yıllarda Arap Dünyası içinde zayıflamaya başlayan pozisyonunu yeniden sağlamlaştırma imkânı elde etmiştir. Suudi Arabistan ile kurduğu yakınlık sayesinde bir taraftan İran, Hizbullah ve HAMAS ile geleneksel ilişkilerini korurken Arap Dünyası ile de yakınlaşma fırsatı yakalamıştır. Beşar Esad böylece babası Hafız Esad'ın 30 yıl boyunca başarı ile uygulayarak miras bıraktığı alternatifli dış politikayı hayata geçirme konusunda önemli bir adım atmıştır.

Suriye lideri Esad'ın Lübnan başkentine gidişi son bir yıl içinde Lübnan'a yönelik açılımların devamı niteliğindedir. Suriye bağımsızlıktan bu yana ilk kez 2009 senesinde Beyrut'ta büyükelçilik açmayı kabul etmiş ve Lübnan'ın da Şam'da büyükelçilik açmasına izin vermişti. Bu karar Suriye'nin Lübnan'ın bağımsızlığının tanınması yönünde simgesel ama önemli bir adımdı. Esad'ın Suriye askerlerinin Lübnan'dan çekildiği 2005 yılından sonra ilk kez Beyrut'a gidişi bu açılım sürecinin devamı yönünde bir mesaj niteliği de taşımaktadır. Zira Esad bu sefer Beyrut'u "Lübnan'ın vasisi" olarak değil komşu bir ülkenin eşit lideri olarak ziyaret etmiştir. Bu açıdan Suriye'nin ABD ve Avrupa Birliği ile ilişkilerini daha da rahatlatıcı bir adım olarak görebiliriz.

Ziyareti Suriye açısından önemli kılan son unsur Beşar Esad'ın liderlik karizmasını güçlendirerek uluslararası ve ulusal düzeyde meşruiyetini sağlamlaştırması olmuştur. Esad iktidarının ilk yıllarında bölgesel koşulların da Suriye adına olumsuz seyretmesinin sonucu olarak zor bir dönem yaşamıştı ve bu dönemde liderlik vasıfları sorgulanıyordu. Ancak gelinen noktada Beşar Esad izolasyonu kırmış, ülkesinin önemini ABD ve bölge ülkelerine kabul ettirmiş, gerekli zamanlarda geri adım atmasını bilerek ülkesini çatışma ortamına sokmamayı başarmış ve son olarak eskiden olduğu gibi alternatifli bir dış politik ortam yaratmayı başarmıştır. Yeni dönemin eskiye göre bir artışı Türkiye ile kurulan stratejik işbirliği olmuştur.

İnceleme

Suudi Arabistan açısından bakıldığında ziyaretin iki açıdan önemli olduğu söylenebilir. Birincisi, Suudi Arabistan Suriye'nin Arap ülkeleri ile eskiden olduğu gibi daha dengeli bir ilişki kurması yönünde çabalamaktadır. İran'ın Suriye olmadan bölgedeki etkinliğini bu denli yayma imkânı olmadığı herkes tarafından kabul edilmektedir. Ortak ziyaret, Suudi Arabistan'ın, Suriye'yi "İran ekseninden" uzaklaştırarak "Arap Cephesi"ne yaklaştırma çabası açısından başarılı bir adımdır.

İkincisi ise Suudi Arabistan'ın sadece Sünniler ve 14 Mart İttifakı'na dayanarak Lübnan'da etkinliğini yayma şansının az olduğunu görmesidir. Ortadoğu'da mücadele halindeki iki kampın ana unsurları İran ve Suudi Arabistan'dır. Bu durum Lübnan için de geçerlidir. Suriye ise bu iki güç arasındaki rekabetten faydalanmaktadır. Dengelerin herhangi bir güç lehine değişmesi diğer tarafın Suriye'ye olan ihtiyacını artırmaktadır. Suudi Arabistan büyük finansal gücüne karşın Suriye olmadan Lübnan'da en önemli aktör olamayacağını görmüştür. İran'ın Hizbullah gibi askeri açıdan güçlü dış politika aracına karşılık ancak Suriye vasıtasıyla denge oluşturabileceğini görmüştür. Ortak ziyaret bu yeni bakışın ifadesi ve gel-

ecek dönemde Lübnan'da Suriye ile işbirliği yapacağına işaretini olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

Suriye'nin bu diplomatik girişimlerinin İran ile olan ilişkilerini zayıflatması sonucunu beklemek doğru değildir. Suriye iki eksenle de olan ilişkilerini birbirinin alternatifi olarak görmemekte, çok taraflı bir ilişki ağı kurmaya çabalamaktadır. Suriye'nin Lübnan'da Suudi Arabistan ile işbirliği yapması, Sünni ve Dürzilerle yakınlaşmasını Hizbullah'a karşı bir hareket olarak okumamak gerekir. Yakınlaşma çabaları İran ve Hizbullah'ı tedirgin etmiş olsa da neticede Suriye'nin bu aktörlerle ilişkisi daha derindir ve İsrail'e karşı mücadelesinde kendisi açısından daha güvenilirlerdir. Suriye Lübnan'da çok taraflı ilişki geliştirerek İran nezdindeki önemini de artırmaktadır. Büyük ölçüde İran'ın uzantısı konumundaki Hizbullah'a dayalı bir Lübnan politikası Suriye açısından uzun vadede riskler yaratacaktır. Suriye'nin "karşı kamp"tan kesimler ile yakınlaşma çabalarını genel pragmatik dış politika yaklaşımının bir uzantısıdır. Yaklaşık 10 yıl süren sıkıntılı sürecin ardından Suriye'nin rahatlamaya başladığı ve bölgedeki pozisyonunun yeniden güçlenmeye başladığı bir dönem yaşanmaktadır. □

- 1 Bu duruma en iyi örnek olarak 1975 yılında başlayan Lübnan İç Savaşı'nı sonlandırmak ve istikrarsızlığın yayılmasını önlemek için İsrail ve Suriye arasında varılan gizli mutabakat verilebilir. 1976 yılında Lübnan'da iç savaşın devam ettiği dönemde ABD arabuluculuğunda İsrail lideri Rabin ve Suriye lideri Esad arasında Mayıs 1976'da gizli bir uzlaşma sağlanmıştır. "Kırmızı Çizgi" antlaşması olarak geçen bu uzlaşmayla İsrail, Suriye'nin Lübnan'a askeri müdahalesine göz yummuştur.
- 2 Bu ifade Suriye'ye gerçekleştirilen saha araştırmaları sırasında Suriyeli uzmanlar tarafından dile getirilmiştir. Hafız Esad'ın, Emevi Hanedanının kurucusu Muaviye'nin politikalarını çok iyi özümsemişi ve uyguladığı belirtilmiştir. Gerektiğinde kullanılmak üzere hiçbir taraf ile kapıların tamamen kapatılmadığı bu ilişki modeli "açık kapı politikası" olarak adlandırılmaktadır.
- 3 Beşar Esad'ın babasının bıraktığı mirası iyi yönetemediği yönündeki yorumlardan biri 2003 yılında Middle East Quarterly dergisinde çıkan "Suriye'yi Beşar Esad mı Yönetiyor?" başlıklı bir makaleydi. Makale için bkz.: Eyal Zisser, Does Bashar al-Assad Rule Syria?, *Middle East Quarterly*, Winter 2003.
- 4 "Suriye-AB Ortaklık Anlaşması İmzalandı", *CNN Türk Haber Sitesi*, 14 aralık 2008, <http://www.cnnturk.com/2008/dunya/12/14/suriye.ab.ortaklik.anlasmasi.imzalandi/504653.0/index.html>. (Son Erişim: 23 Ağustos 2010)
- 5 Bu yakınlaşma süreci hakkında detaylı bilgi için bkz.: Oytun Orhan, "Suriye'nin Dış Politika Açılımı ve Lübnan'a Yaklaşımı", *ORSAM Dış Politika Analizi*, 19 Mart 2009, <http://www.orsam.org.tr/yazigoster.aspx?ID=223>. (Son Erişim: 23 Ağustos 2010)
- 6 "Beyrut'ta Suriye-Lübnan-Suudi Arabistan Üçlü Zirvesi", *Suriye Resmi Haber Ajansı (SANA)*, 31 Temmuz 2010, <http://www.sana.sy/tur/237/2010/07/31/300963.htm>. (Son Erişim: 23 Ağustos 2010)
- 7 ABD arabuluculuğunda İsrail ve Suriye arasında imzalanan "Kırmızı Çizgi Anlaşması" ile Suriye'nin askeri müdahalesine onay verilmiştir.
- 8 "Nasrallah: May 7 is a Glorious Day for the Resistance in Lebanon", *Ya Libnan*, 15 Mayıs 2009, http://yalibnan.com/site/archives/2009/05/nasrallah_may_7.php. (Son Erişim: 23 Ağustos 2010)
- 9 "Dürzi lider Canbolat Suriye'de", *Star Gazetesi*, 4 Ağustos 2010, <http://www.stargazete.com/dunya/durzi-lider-canbolat-suriye-de-haber-283386.htm>. (Son Erişim: 23 Ağustos 2010)
- 10 Amir Taheri, "Lebanon and Nasrallah's Trinity", *Sharq al Awsat*, 13 Ağustos 2010, <http://aawsat.com/english/news.asp?section=2&id=21942>. (Son Erişim: 22 Ağustos 2010)
- 11 Erich Follath, "New Evidence Points to Hezbollah in Hariri Murder", *Der Spiegel*, 23 Mayıs 2010, <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,626412,00.html>. (Son Erişim: 23 Ağustos 2010)

DİPNOTLAR